«Йырым йәшәр әле илемдә»

Шағир Рәми Ғариповҡа арналған әҙәби-музыкаль кисә

Әҙерләне:Кәримова Г.Я.,башҡорт теле һәм әҙәбиәте уҡытыусыһы

«Йырым йәшәр әле илемдә»
Рәми Ғариповҡа арналған әҙәби музыкаль кисә

Йыр. «Кәкүк»

- Кеше ғүмере - йәшнәп үткән йәшен, ялт итеп бер балҡый бер балҡый ҙа һүнә. Ошо ҡыҫҡа ғүмер юлын һәр кеше үҙенсә үтә. Берәүҙәр был ерҙә аҙ ғына йәшәп тә үҙҙәренең исемдәрен мәңгеләштереп өлгөрә. Ошондай кешеләрҙең береһе булды – Рәми Ғарипов, Башҡортостандың халыҡ шағиры, Салауат Юлаев премияһы лауреаты.

- Бөгөнгө кисә арҙаҡлы шағирыбыҙ Р.Ғарипов тормошо һәм ижадына арнала. Залға әҙәбиәт, йыр – моң һөйөүселәр, шағир ижадын ихтирам итеүселәр йыйылды.

- Осрашыуҙы «Йырым йәшәр әле илемдә» тип атаныҡ. Ысынлап та, 60-70 йылдарҙа уҡ әҙәбиәттә киң танылған, инде 40-50 йыллап ғүмер үтһә лә һәр йәш быуындың һөйөүен яулаған шағир шәхесе, исеме, рухы оҙон – оҙаҡ күңелдәрҙә һаҡланасаҡ, йәшәйәсәк әле.

- Рәми Йәғәфәр улы Ғарипов 1932 йылдың 12 февралендә Башҡортостандың Салауат районындағы Арҡауылда тыуған. Шағирҙың автобиографияһында шундай юлдар бар: «Атайым Ғарипов Йәғәфәр Мөхәмәтрәхим улы районыбыҙҙың беренсе доброволец – коммунистары менән фронтҡа китте һәм Сталинград янындағы һуғыштарҙа һәләк булды. Беҙ дүрт бала тороп ҡалдыҡ һәм әсәйебеҙ – һалдат ҡатыны Ғөлмәрйәм Хизбулла ҡыҙы беҙҙе бер үҙе үҫтерҙе. Һуғыш ваҡытында уны «Салауат районының комбайны» тип йөрөтәләр. 1942 йылда ул ураҡ ваҡытында бер үҙе ун һигеҙ гектар ерҙең игенен йыйып алды һәм беҙҙең район ҡатындарынан тәүге булып хөкүмәт наградаһы менән бүләкләнде».

- Ғаиләлә иң ҙур бала булған Рәмигә ауырлыҡтарҙың да иң ҙуры төшә. Һуғыш ваҡытында һәм һуғыштан һуңғы йылдарҙа ул аттар көтә, ололар менән бергә бесән саба, урып – йыйыу эштәрендә тир түгә, урман йыға, ярһыу Йүрүҙән буйлап һал ағыҙа. Ҡулы йорт һәм колхоз эштәренән, көрәк – һәнәктән бушаған арала китапҡа тотона, егәрле үҫмер бер ҡасан да ваҡытын бушҡа үткәрмәй. Шағир һуңғараҡ күп кенә шиғырҙарын үҙенең бала сағына, ата һәм әсәһенә, яратҡан йылғаһы Йүрүҙәнгә бағышлай.

(«Һөтләгәндәр» (Хафизова) ,«Әсәм ҡулдары» (Сирина), «Бына минең тыуған ер был...»(Динара))

- Ун дүрт йәшлек Рәми өфөлә 9-сы һанлы интернат мәктәпктә уҡыуын дауам итә. «Бөгөнгө көндә беҙ уны Р.Ғарипов исемендәге гимназия тип йөрөтәбеҙ». Рәми шул саҡта уҡ белемле булыуы менән айырылып тора һәм уға хөрмәт менән бабай тигән псевдоним тағалар.

- 1950 йылда Башҡортостан Яҙыусылар союзының тәҡдиме буйынса Мәскәүҙәге М.Горький исемендәге Әҙәбиәт институтына уҡырға инә, шунда биш йыл белем ала. Институтта Р.Ғарипов иҫ киткес ҡатмарлы, көсөргәнешле рухи тормош менән йәшәй. Береһенән – береһе ҡыҙыҡлы лекциялар, семинарҙар, күренекле шағирҙарҙың, абруйлы профессорҙарҙың дәрестәре... Ул күп уҡый, донъяға ҡарашын сарлай, әҙәбиәттә үҙенә генә хас юлды һайлай...Студент көндәлектәренән шағирҙың шулай уҡ башҡорт халҡының тарихына, ижадына ла бик ихтибарлы булыуын күрәһең. Халыҡ йырҙарын, ҡурай моңон ул гелән тойғоланып тыңлар булған.

Ҡурай. Моратшин Ф.

- Мәскәүҙә уҡыған сағында Рәми үҙенең яртыһын, мөхәббәтен, таба. Ул - тегеү фабрикаһында эшләүсе Надя исемле йәш ҡыҙ. Надежда Васильевна аҙаҡ Рәмиҙең ғүмерлек тормош иптәше, балаларының әсәһе була. Мөхәббәт шағирға ҡанаттар ҡуя, йәшәүгә дәрт өҫтәй, ауырлыҡтарҙы еңергә көс бирә.

- Көндәлегендә уның шундай һүҙҙәр бар: «Надя, ҡатыным минең! Ғүмергә! Бөтә кешеләргә, бөтә донъяға ҡысҡырғым килә Мин бәхетле! Тәүҙә ауыр буласаҡ. Мин еңел йәшәй белмәйем. Ләкин баш иҫән булһын. Мин эшләргә яратам. Надяны яратам. Юлым еңел түгел. Ләкин ул Надяны ҡурҡытмай.Ул минең яҡын дуҫым буласаҡ.»

(«Көтмәгәндә шундай ҡыҙҙар осрай» (Алмаз), "Сәскә йыйғанда" (Азат), "Былай үҙең бик матур ҙа түгел" (Филюс))

- 1955 йыл. Рәми ҡатыны менән өфөгә ҡайта һәм республика гәзиттәрендә әҙәби хеҙмәткәр булып эшләй. Уның ошо йылдарҙа «Таш сәскә» исемле икенсе китабы сыға.

- Һәм бер мәл ул өфөнән үҙенең тыуған яҡтарына – Салауат районына юллана. Бында Р.Ғарипов 5 йылдан артыҡ эшләй: совхозда комсомол ойошмаһы секретары, район гәзите хеҙмәткәре. Бында ул тулы ҡанлы тормош менән йәшәне: ҡара таңда тороп, баҫыуҙарҙан баҫыуҙарға һыбай елдерҙе, яҡташтары менән бергә – сәсеүҙә йоҡоһоҙ төндәр үткәрҙе, ҡыҫҡаһы, игенсенең һөйөнөстәре һәм көйөнөстәре менән йәшәне, шуларҙан илһамланып яңы шиғырҙар тыуҙы. Тыуған ер, хеҙмәт, тәбиғәт хаҡында ине улар.

- Шағир ижадында тәбиғәт тураһындағы шиғырҙары бихисап. Тормоштағы һәм тәбиғәттәге һәр хәрәкәттән, һәр биҙәктән үҙенсә йәм һәм мәғәнә таба, кеше күңелендәге һәм сәскә ҡарашындағы ихласлыҡҡа, матурлыҡҡа табынып йәшәй. Бөркөт, кәкүк, һандуғас, һабантурғай, болан, аҡ ҡайын, ҡоралай, йондоҙҙар һәм ай, ҡояш – былар барыһы ла ябай һәм таныш. Ләкин Рәми Ғарипов шиғырҙарында уларҙы өп-өр яңы төҫ

менән балҡыта алды. Шағир тәбиғәткә сәнғәттең мәңге шиңмәҫ оло сығанағы итеп ҡарай, тәбиғәт ҡанундарына ярашлы эшләргә, ул хазинаны яҡларға өндәй.

(«Һабантурғай» (Динара), «Ҡантүш турғайҙар» (Хафизова), «Көҙ нағышы» (Людмила))

- 1964 йылда шағир баш ҡалаға ҡайта һәм ең һыҙғанып «Совет Башҡортостаны» гәзитендә, унан «Башҡортостан ҡыҙы» журналында эшләүен дауам итә. Тыуған яҡтары Р.Ғариповҡа «Һабантурғай йырҙары», «Осоу» исемле китаптарын яҙырға илһамландыра. Был китаптағы уй — тойғолар йәйғор кеүек күп төрлө һәм сағыу. Р.Ғарипов тормош, хеҙмәт, йәшәү мәғәнәһе, кешенең тормоштағы урыны хаҡында күп уйлана, фәлсәфәүи шиғырҙар ижад итә.

(«Бәхет» (Регина), «Кеше» (Ләлә), «Күркәмлек» (Гульназ), «Юҡ, намыҫты данға алмаштырмам» (Алмаз))

- 60-сы йылдар аҙағы. 70-се йылдар... Был осорҙа илебеҙҙә бюрократия киң тамыр йәйә. Партия идеологияһы менән йәмғиәт тормошо һәм хатта сәнғәт тә ағыулана. Ошо торғонлоҡ осоронда Р.Ғарипов һәр төрлө насар күренештәргә - алдауға, ике йөҙлөлөккә, яһиллыҡҡа ҡаршы ҡыйыу шиғырҙар яҙа, шуға күрә лә дошмандары, уға яла яғыусылар күп булды.Бигерәк тә түрәләр араһында.

-Тап ошо йылдарҙа милли телдәргә лә мөнәсәбәт кире яҡҡа ҡырҡа үҙгәрә. Шағирҙы туған тел мәсьәләһе борсой, башҡорт теленең яҡты киләсәге өсөн ул етәкселәргә һәм уларҙың эйәрсендәренә, партия исеменән күкрәк ҡағыусы ҡуштандарға ҡаршы көрәшә . Халыҡ, милләт, тел яҙмышы хаҡында уйланыу, һыҙланыу унын ижадында үҙәк йүнәлешкә әйләнә.

(“Тел тыуҙырған халҡым...” (Сирина), “Иң бөйөк һүҙ әле әйтелмәгән...” (Илһөйәр), “Урал йөрәге” (Ләлә), “Ил тойғоһо” (Сергей))

Йыр. «Салауат» Моратшин Ф.

- «Туған тел» кеүек тел, ил, халыҡ хаҡындағы шиғырҙары өсөн Р.Ғариповты милләтселектә ғәйепләйҙәр. Был ғәҙелһеҙ ғәйепләү була. Унын әсәһе яғынан өләсәһе рус ҡыҙы — Мария Хисбулла тигән башҡорт егетенә кейәүгә сыға һәм Мөхлисә булып китә. Ҡатыны Надя- украин ҡыҙы. Ул ғүмер буйы Туҡайға баш эйеп, Туфан менән дуҫлашып — хатлашып йәшәй. Хәсән Туфан үҙе былай тип яҙа: « Ҡәҙерле ҡустым Рәми, кәңәш кәрәккәндә, таяныс кәрәккәндә, һис тә икеләмәйенсә миңә

таянырға хаkың барлығын, Kазанда һинә һәр ваkытта туғанлыk kулдарын һуҙыусылар барлығын иҫтә тот».

-Шағирҙың иң яратkан яҙыусылары булып Маяковский, Чехов, Горький, Шолохов кеүек рус әҙиптәре була. Ул төрлө милләт шағирҙарының әҫәрҙәрен тәржемә итә һәм башkорт поэзияһында иң күренекле тәржемәсе булып таныла. Рудаки, Ғүмәр Хәйәм, Байрон, Гейне, Пушкин, Лермонтов, Блок, Есенин. Твардовский, Ғамзатов һ.б... Был шиғырҙарҙың һүҙҙәрен Рәми Ғарипов башkорт уkыусыһына хуш еҫен, шиғри аһәңен юғалтмайынса еткерә алды.

- Эйе, Рәми Ғариповтың шиғри тәржемәләре – унын ижадының интернациональ рухын тағы ла тулыраk асыусы ғәжәп бер күренеш ул. Башkа халыkтарҙың хазинаһына Рәми һәр саk оло ихтирам менән kараны, үҙенең һоkланыуын башkалар менән бүлешергә теләп, ошо хазиналарҙы башkортса яңғыратырға ашыkты.

-

("Елкән" (Гульназ), «Не жалею, не зову не плачу»(Илһөйәр) Арнауҙар. "Шағир" (Алина), "Еңел түгел ерҙә шағирҙарға" (Сергей))

- Р.Ғарипов тормошта ниндәйерәк ғаилә башлығы, атай, ир булған? Шағирҙың көндәлектәрен, хаттарын, шулай уk шиғырҙарын уkыһаң, нескә күңелле, үҙ ғаиләһен - kатынын Надяны, балаларын - Салауатты, Азаматты, Гөлнараны яратkан тәрән хисле атайҙы күрергә мөмкин.

-Шулай ҙа уларҙың ғаиләһе күге гел kояшлы ғына булмағандыр. Р.Ғариповтың kыйыу ғәҙеллек көрәшсеһе булыуын үҙ иңендә тойған kайһы бер етәкселәр унын иң ауыртkан еренә баҫалар-шағирҙы бер ергә лә эшкә алдыртмайҙар. Үҙ ғаиләһен яратkан атай ниҙәр генә кисермәй-аkсаһыҙлыkты, эшһеҙлекте, kатынының аяуһыҙ kараштарын... Ауырлыkтарға бирешмәйенсә, Р.Ғарипов балаларына матур тәрбиә бирә, уларҙы ысын кеше итеп үҫтерергә тырыша, тик ғүмере генә әҙ була.

- Kыҙы Гөлнара былай ти: «Беҙ атайға, әсәйгә беҙҙе үҙҙәре миҫалдарында тәрбиәләгәндәре өсөн сикһеҙ рәхмәтлебеҙ. Тап уларҙың беҙҙең атай һәм әсәй булғанына шатбыҙ. Әгәр беҙ , балалары, нимәгәлер өлгәшкәнбеҙ икән, бында атайҙың һәм әсәйҙең роле ҙур.»

(«Бал-бала» (Сирина), «Атай алтыны» (Филюс),«Улым Салауатkа»(Регина), "Әсәлек" (Хафизова))

- Замандаштарының иҫтәлектәре буйынса Р.Ғариповты ябай, кешелекле, ярҙамсыл кеше итеп күрәбеҙ. Күптәр унын осрашkан саkта йылмайыуын иҫкә төшөрә. Мөсәллиә Хәйруллина былай ти : Рәми – беҙҙең үткәнебеҙ йондоҙо. Ул ябай, тәрән хисле, аҙ һүҙле, илһамлы,

һөйкөмлө, йомшаҡ ҡына матур итеп йылмая торған булып күҙ алдыма килә. Йылмайыуынан эске тойғоһо, изге уйҙары нур булып һибелә төҫлө.

- Рәми Ғарипов - ҡабатланмаҫ шағир, үҙенсәлекле талант ине. Хеҙмәт кешеһенә иғтибар, халыҡ яҙмышы тураһында уйланыуҙар, ил-тел хаҡында хәстәрлек, шиғри һүҙгә юғары талап, шиғырҙарҙағы ябайлыҡ һәм күңелдәрҙе арбай торған лирик моң, уй-кисерештәр балҡышы һәм тормоштоң үҙе кеүек тәбиғилек – Рәми Ғарипов яулаған поэтик бейеклектәр хаҡында бына ошолай төрлө яҡлап фекер йөрөтөп була.

Йыр. «Үтте лә китте йәшлегем». Зәйҙуллин А.

-Бик әҙ ғүмер йәшәй Р.Ғарипов. 1977 йылдың 20 февралендә, 45 йәше тулғанда, әле ир-аттарҙың ер һелкетеп донъя көтөр мәлендә , шағирҙың йөрәге шартлап туҡтай. Уны мосолман зыяратына ерләйҙәр, ҡәберенә мраморҙан һәйкәл ҡуялар. Әммә шағир үҙе үлһә лә, уның уйҙары, хистәре сағылған шиғырҙары йәшәй. Тимәк, уның күңеле лә, рухы ла беҙҙең менән.

-Туймазы педагогия колледжы студенттары Р.Ғарипов шиғриәтен, шәхесен ҡыҙыҡһынып өйрәнә. Мәҫәлән, 4-се курс студенты Моратшина Ләлә шағир ижады буйынса проект өҫтөндә эшләй. Һеҙҙең иғтибарығыҙға Ләләнең хеҙмәтенән өҙөктә тәҡдим итәбеҙ.

(Презентация)

- Халҡыбыҙҙың яратҡан шағиры, халыҡ, ғәҙеллек байраҡсыһы, йөҙөн заманының ҡырыҫ елдәренә ҡаршы ҡуйып, уның хәстәрҙәрен, өмөт-ышаныстарын, ҡайғы-фәжиғәләрен үҙ йөрәгенә һендереп, илем, телем, халҡым, тип янып-ярһып йәшәгән Рәмиҙең йөрәге ҡапыл туҡтағанға байтаҡ йылдар үтеп китте.

- Ә шағирҙың халыҡҡа ҡалдырған бай мираҫы – ялҡынлы йырҙарының ауаздары – шиғриәтебеҙ күгендә бөгөн дә күк күкрәгәндәй көслө яңғырай, шағир исеме көндән-көн юғарыраҡ күтәрелә, үлемһеҙлеккә юл ала...

-Ҡәҙерле дуҫтар, беҙ Башҡортостандың халыҡ шағиры Р.Ғарипов тормошо һәм ижадына байҡау яһаныҡ. Ысын кеше, гражданин, халҡыбыҙҙың тоғро улы беҙҙең йөрәктәрҙә оҙаҡ һаҡланыр тип ышанабыҙ.

-Бөгөнгө кисәлә ҡатнашыусы 22,25, 32, 42, 52, 33-сө төркөм студенттарына рәхмәт белдерәбеҙ. Иғтибарығыҙ өсөн ҙур рәхмәт. Һау булығыҙ!